

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ความงามที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล

ปริญานูช คำสนอง

อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

๔/๖/๒๕๖๙

ในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค เรือพระที่นั่งที่โดดเด่นและมีความสำคัญมากที่สุดในกระบวน คือ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ จัดเป็น เรือพระที่นั่งกึ่ง คือ เรือพระที่นั่งชั้นสูงสุด ไม่เคยมีพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดประทับยกเว้นบางครั้งที่อาจใช้เป็นเรือสำหรับเชิญผ้าไตรในงานพระราชทานพระกฐินหรือเชิญพระพุทธรูปในขบวนพยุหยาตราทางชลมารค คำเรียกเรือประเภทนี้ เกิดจากการเขียนลายกึ่งไม้ประดับที่หัวเรือ เรือพระที่นั่งกึ่ง เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ดังปรากฏในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ใน พ.ศ. ๒๑๔๙ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จไปทอดพระเนตรรอยพระพุทธบาท “เสิพายเอาดอกเลาปักปลิวเรือชัย ทอดพระเนตรเห็นตรัสว่างามดีอยู่ ครั้นเสด็จกลับถึงกรุงสั่งให้แปลงปลิวเรือชัยเป็นเรือกึ่ง” เรือพระที่นั่งกึ่งที่ปรากฏชื่อในกาพย์เห่เรือพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ได้แก่ เรือศรีสมรรตไชย [สี-สะ-หฺมัด-ละ-ไช] และเรือไกรสรมุข [ไกร-สอ-ระ-มุข] ^๑

เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งลำทรง โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคเสียบพระนคร ในพระราชพิธีบรมราชา

ภิเชกสมโภช ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) วันที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔

ที่มา : <https://www.navy.mi.th/dce2> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙

ประวัติของเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ มีปรากฏข้อมูล ชื่อเรือพระที่นั่งโบราณของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา คือ เรือศรีสุพรรณหงส์ หรือ เรือพระที่นั่งชัยสุพรรณหงส์ สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๐๙๑ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมีชื่อเรือพระที่นั่ง สุวรรณหงส์ ในหนังสือตำนานเรือรบไทยพระนิพนธ์สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพได้ทรงกล่าวไว้

^๑ ที่มา : <https://www.phralan.in.th/coronation/vocabdetail.php?id=915> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙

ว่า เรือศรีสุพรรณหงส์สร้างในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ตามจดหมายเหตุเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๐ มีหมายรับสั่งให้จัด "เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์" เป็นเรือทรงพระบรมธาตุที่ได้มาจาก เวียงจันทน์ และในจดหมายเหตุในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ปรากฏชื่อเรือพระที่นั่ง ศรีสุพรรณหงส์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) เรียกชื่อเรือนี้ว่า เรือศรีสุพรรณหงส์ เรือศรีสุพรรณหงส์ได้ชำรุดทรุดโทรมเรื่อยมาและได้รับการซ่อมแซมมาหลายครั้ง^๒

เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) เสด็จลงเรือแล้ว กำลังถอยไปทอดอยู่น้ำท่าวัดอรุณราชวราราม

ที่มา : <https://www.navy.mi.th/dce2> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ลำปัจจุบัน สร้างขึ้นใหม่ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) แล้วเสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) เมื่อพุทธ ศักราช ๒๔๕๔ เนื่องจากเรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ลำเดิมผูกพันที่จะซ่อมได้ โดยตั้งชื่อตามเรือพระที่นั่งโบราณของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา คือ เรือศรีสุพรรณหงส์ หรือเรือพระที่นั่งชัยสุพรรณหงส์ โดยเปลี่ยนชื่อเป็นเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ มีพลตรีพระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) เป็นนายช่าง ประกอบพิธีลงน้ำ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๔

หัวเรือพระที่นั่งลำนี้มีโขงเรือรูปหัวของหงส์ ลำตัวเรือที่ทอดยาวคือส่วนตัวหงส์ ที่ถูกจำหลักไม้ลงรักปิดทองประดับกระจกมีพู่ห้อย ปลายพู่เป็นแก้วผลึก ภายนอกทาสีดำ ท้องเรือทาสีแดง ตอนกลางลำเรือมีที่ประทับเรียก ราชบัลลังก์กาญจนาสำหรับพระเจ้าอยู่หัวหรือพระราชวงศ์ชั้นสูง เรือมีความยาว ๔๖.๑๕ เมตร กว้าง ๓.๑๗ เมตร ลึกจนถึงท้องเรือ ๙๔ เซนติเมตร กินน้ำลึก ๔๑ เซนติเมตร กำลัง ๓.๕ เมตร (พายครั้งหนึ่งแล่นไปได้ไกล ๓.๕ เมตร) น้ำหนัก ๑๕ ตัน ใช้งำลังพลประกอบด้วยฝีพาย ๕๐ คน นายเรือ ๒ คน นายท้าย ๒ คน คนถือธงท้าย ๑ คน พลสัญญาณ ๑ คน คนถือฉัตร ๗ คน คนขานยาว ๑ คน คน

^๒ ที่มา : <https://www.navy.mi.th/dbd65387d14902c3731de31f00beec40> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙

ขานยาวทำหน้าที่ในการร้องขับเพลงเรือโดยฝีพายจะร้องเ่เรือพร้อมกันไปตามจังหวะร่วมกับเรือลำอื่น ๆ พายที่ใช้ในเรือพระที่นั่งกิ่งเป็นพายทอง คือ ทาสีทองและฝีพายจะพายในท่านกบิน ^๓

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์เมื่อเข้ากระบวนพยุหยาตราทางชลมารค มีเครื่องประกอบ ได้แก่ พูห์้อย ที่หัวเรือพระที่นั่ง ทำด้วยขนิมจากประเทศเนปาล มีลักษณะขนสีขาว นุ่มละเอียด นำมาประกอบทำเป็นชั้นๆเป็นทรงพุ่มแล้วจึงติดขนวน โดยรอบและตกแต่งให้สวยงามและบัลลังก์ก็ัญญา เรือพระที่นั่งจะทอดบัลลังก์ก็ัญญาเป็นที่ประทับกลางลำตกแต่งด้วยม่าน^๔

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ (ล่างกลางภาพ) ถูกจัดแสดงอยู่ในอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี
ปรียานุช (๒๕๖๘)

ลักษณะโขนเรือรูปหงส์ ของเรือพระที่นั่งลำนี้ มีความเกี่ยวข้องกับแนวความคิดคติเทวราชา หรือพระมหากษัตริย์เป็น
ร่างอวตารของเทพเจ้า เช่นเดียวกับ เรือพระที่นั่งที่มีโขนเรือเป็นรูป ครุฑและนาค ลำอื่น ๆ เนื่องจาก หงส์ คือ สัตว์พาหนะของ
พระพรหม ซึ่งเป็นหนึ่งในตรีมูรติ หรือสามเทพเจ้าสูงสุด ในความเชื่อพราหมณ์ - ฮินดู ประกอบ ด้วยพระพรหม พระวิษณุ หรือ
พระนารายณ์และพระศิวะ หรือพระอิศวร โดย พระพรหม เป็นพระเจ้าผู้สร้าง ผู้ลิขิตความเป็นไปสามารถรับรู้ความเคลื่อนไหว
ของทุกสรรพชีวิต เป็นเทพเจ้าแห่งการสร้างสรรค์ ความเมตตา เป็นพระเจ้าผู้สร้างโลกและให้กำเนิดสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล รวมไปถึง
การให้กำเนิดคัมภีร์พระเวท พระพรหมได้รับความเคารพศรัทธาสืบต่อกันมา และได้ถูกผสมกลมกลืนกับศาสนาพุทธ โดยทาง
พระพุทธศาสนา คือ ท้าวมหาธาตูปชาบดีพรหม เป็นเทพเจ้าสูงสุด^๕

^๓ ที่มา : <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/royalbarges/index.php/th/hilight/เรือพระราชพิธี/9-เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์.html> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙

^๔ ที่มา : <https://www.navy.mi.th/dbd65387d14902c3731de31f00beec40> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๙

^๕ ที่มา : <https://finearts.go.th/kamphaengphethistoricalpark/view/42958-หงส์> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๙

เครื่องประกอบเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ที่ถูกจัดแสดงอยู่ในอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี ประกอบด้วย พู่ห้อยหัวเรือและผ้าคาดหลังคาพระแท่นบัลลังก์กัญญาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เป็นผ้าลายทองแผ่ลวดลาย พุ่มข้าวบิณฑ์และใบเทศก้านแยง
 ปรียานุช (๒๕๖๘)

พายใบข้าว คือ ใบพายที่เรียวยาวเหมือนใบต้นข้าว สำหรับใช้ในเรือพระที่นั่งจะเป็นพายทอง (ขวามือ) และพายเงิน(ซ้ายมือ) ใช้สำหรับเรือรูปสัตว์และเรือคู่ชก ถูกจัดแสดงอยู่ในอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี ปรียานุช (๒๕๖๘)

ส่วนท้ายเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ปลายท้ายจะเชิดงอนขึ้นเป็นกนกหางหงส์ ลักษณะปลายท้ายจะงอนแล้วอ่อนลงมา ปรียานุช (๒๕๖๘)

สำหรับ หงส์ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายถึง นกในนิยาย ถือเป็นนกในตระกูลสูง มีเสียงไพเราะ ในทางวรรณคดี หมายถึง บุคคลที่มีชาติตระกูลสูง และเปรียบการเดินทางที่งดงามอ่อนช้อยและเป็นสง่าด้วยการเดินของหงส์ ในคติทางพุทธศาสนา หงส์เป็นตัวแทนของพระโพธิสัตว์ ปรากฏในชาดกหลายเรื่อง เช่น ปลาสาชาดก โมรีจชาดก

สุพรรณหงษ์ชาดก ขวन्हงษ์ชาดก เป็นต้นหงษ์ จึงนับเป็นสัตว์ชั้นสูงมีการนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์และองค์ประกอบทางศิลปกรรม คู่กับพระมหากษัตริย์มาอย่างยาวนาน^๖

จากความสำคัญของเรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์ จึงทำให้องค์การเรือโลกแห่งสหราชอาณาจักร ให้ความสนใจส่งผู้แทน มาพิจารณามอบรางวัลเรือโลกแก่เรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะกรรมการองค์การ World Ship Trust ประกอบด้วยนายอีเวนเซาท์บี-เทลยัวร์ ประธานองค์การเรือโลก นายไมเคิล ไทแนน (Michael Tynan) นักกฎหมายประจำองค์การฯ และนายเจมส์ ฟอร์ไซท์ ได้เดินทางมายังประเทศไทย เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายเหรียญรางวัลเรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์ เหรียญรางวัลมรดกทางทะเลขององค์การเรือโลก ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๕ (The World Ship Trust Maritime Heritage Award 'Suphannahong Royal Barge') จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหรียญรางวัลดังกล่าวแก่อธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งเป็นกรมที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษาเรือพระที่นั่ง^๗

^๖ ที่มา : <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/royalbarges/index.php/th/hilight/เรือพระราชพิธี/9-เรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์.html> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙

^๗ ที่มา : <https://www.navy.mi.th/dbd65387d14902c3731de31f00beec40> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๙